

Az én Ady-köröm

Amikor elolvastam a *Péntek esti szabadságunk* című könyvet, az volt az érzésem, hogy minden nyilatkozónak megvolt a maga Ady-köre, és ez így természetes, hiszen az objektív tényeket, a valóságot mindenki máshogyan élte meg, másképpen, sokszor torzan őrizte meg emlékezete. Ezért is vállalkoztam arra, hogy megírom az én emlékeimet, mert azok talán nem mindig egyeznek a valósággal, de a többivel együtt kiegészítik, teljesebbé teszik azt.

Az én mesém valamikor a '70-es évek második felében kezdődik. Pontosabban 1977-ben, amikor félváradí lettem. Ez azt jelentette, hogy én valójában sohasem éltem Váradon teljesen, mert a munkahelyem mindig vidéken volt. Először Papfalván (Margitta mellett), majd Mezőtelegden. Ugyan Mezőtelegdről naponta jártam be, de az utazás körülményei, főleg télen nagyon meghatározták a nap többi részének a cselekvéseit. Ez a kétlakiság azt eredményezte, hogy viszonylag elszigetelten, barátok, ismerősök nélkül, csak a szűk családi keretek között töltöttem napjaimat. 1979 augusztusában meglátogatott a szeku két munkatársa. Az egyiket Kiss kapitánynak hívták, a másik nevére nem emlékszem. Szétbarmolták a könyvtáramat, megnézték mindent. Elvittek egynéhány könyvet, majd másnap behívtak egy beszélgetésre. Ott ismerkedtem meg (főleg ő velem) Sălăjan elvtárral, aki szentleckét tartott szép hazánk elárulásának minősülő cselekedetemről. Ott hallottam először az Ady-kört emlegetni, Varga Gábor nevével együtt. Én akkor még semmit sem tudtam a körről. Ugyan olvastam róla az újságban, de mivel az irodalomnak én inkább fogyasztója, mint művelője voltam és vagyok, úgy gondoltam, hogy nincs ott mit keressek. A szekulátogatás után rettenetesen rosszul éreztem magam, mert nem volt senki, akivel megbeszéljem a dolgot, nem volt senki, aki felvilágosítson arról, hogy mi folyik ott. Én naivan azt gondoltam, hogy aki nem csinál semmit, annak nem is lehet baja. Később bebizonyosodott, hogy az akkori rendszert nemcsak a tetteink, hanem a létünk is irritálja. (Sajnos ez ma sem változott.) Mindamellet, hogy különösebben nem foglalkoztam az irodalommal, azért a közművelődéshez volt valami közöm, mert főleg ismeretterjesztő és egyéb témájú cikkeket írtam A Hétnek és más lapoknak. Az elmondottak ellenére 1980-ban jelentkeztem az Ady-kör irodalmi pályázatára egy írással, és az őszi évad első ülésére meghívtak. Talán akkor sem maradtam volna tagja a körnek, ha Tóth Karcsiék a kör után nem hívnak meg magukhoz beszélgetni. Igazából ekkor éreztem úgy, hogy olyan emberekkel találkoztam, akikkel azonos hullámhosszon vagyok. Már nem emlékszem, hogy ki volt még ott. A későbbiekben a körön találkoztam olyan emberekkel, akikre felnéztem, akiktől tanultam, akikkel azonosulni tudtam. Ilyen volt Varga Gábor, Szilágyi Aladár, de leginkább a Tóth házaspár, Ica és Karcsi. Érdekes, hogy Szilágyi Aladárral sohasem sikerült leülni egy hosszabb beszélgetésre, pedig mindig szerettem volna. Mindig az volt az érzésem, hogy ő olyan titkok tudója, amik engem is érdekelnének, de nem tudok róluk. Őt talán akkor fogadtam igazán a szívembe, amikor az édesapjáról írt regényéből (*Apák vétkét a fiakban* volt a címe) olvasott fel. Nagyon tetszett nekem az a részlet.

Valójában én nem voltam a kör vezetőségében soha. Igaz, hogy egy-két kör szervezésében segítettem, és talán egyetlen kör volt, amit teljes egészében én szerveztem. Ez a Bágyuj Lajos köre volt. Még Kolozsvárról ismertem az öregurat. Valamikor, amikor a kolozsvári Szent Mihály-templomot restaurálta, felvitt egynéhányunkat egészen a toronyóráig. Ő a gyulafehérvári székesegyház restaurálásáról tartott előadást (1981. december 17-én). Irodalmi próbálkozásaim ugyan voltak, de valójában nem volt írói vénám. Tanulmányokat, esszéket írogattam. Nagyon szerettem volna riportokat, interjúkat készíteni, sajnos erre nem nagyon adódott lehetőség. Az Ady-kör révén ismertem meg Andrassy Katalin zongoratanárnőt, akivel

később a *Művelődés* 1982. szeptemberi számában készítettem interjút. Ma Finnországban él. Szintén a kör hatására írtam egynéhány tanulmányt. Talán a legbüszkébb a Körösi Csoma Sándor életútját bemutató előadásomra vagyok (1984. április 6.), mivel akkor ez is tiltott téma volt, hiszen az egyik román újságban, a *Magazin* című bukaresti hetilap 1984. január 24-i számában pl. úgy emlegették, mint a nagy román orientalistát (Alexandru Sama). A kör nem is azért volt fontos számomra, hogy én bármit is csináltam ott, hanem mert barátokra, sorstársakra, a mindennapi szürkeség után felüdülésre leltem. Én román közegben tanítottam, hiszen magyar kiségitő iskola nem volt. Nagyváradon is megszüntették az egyetlen magyar osztályt. Szenvedtek is a magyar gyermekek emiatt, hiszen sem magyarul, sem románul nem tanultak meg jól. A körben elég sok vita, veszekedés volt, de én ezekben igazából nem vettem részt, már csak azért sem, mert sajnáltam rá az időt és az energiát. Nagyon sok emlékezetes est volt, amelyek engem mint embert formáltak, érleltek. Az egyik ilyen est volt a Szócs Gézáé, amikor egy olyan ötlettel állt elő, hogy tíz év múlva (?) találkozunk a Körös-hídon a Dacia szálló mellett, és lefestjük vörösre a híd oldalán levő ötágú csillagot. Vagy ugyancsak nagy hatással volt rám a Molnár Gusztó estje, amikor is *A 20. század élő emlékezete* címmel olvasott fel az általa készített beszélgetésekből, azokkal a nagy öregekkel, akik még éltek. Ha jól emlékszem, akkor éppen Méliusz Józseffel készített beszélgetését olvasta fel. Nem tudom, hogy ezek az anyagok egyáltalán megjelentek-e valahol, de az tény, hogy nagyon fontos volna publikálni. Emlékezetes volt a nagykárolyi Vasárnapi Fórum tagjaival való találkozás is (1981. február 19.). Látogatásukat valamikor májusban viszonzottuk egynéhányan a kör tagjai közül. Nagy beszélgetések, népdaléneklés, bor kortyolgatása és részemről egyfajta felszabadultság jellemezte ezt a találkozást. A Fodor Sándor-est számomra azért maradt meg emlékezetesnek, mert ott hallottam először Máté Imréről, ott ismerkedtem meg csodálatos gyermekverseivel. Egyik verseskönyvét kézzel másoltuk le, hogy gyermekeimnek megtaníthassam. A kör után Török Miklóshoz mentünk. Ott volt Takács Feri is, aki Liviu Rebreanu-ról mesélt eddig számomra ismeretlen történeteket. Ott ismerkedtem meg Moldovan Gheorghéval is. Egy kicsit csodálkoztam is a jelenlétén, de ott rajtam kívül mindenki ismerte. Ugyancsak 1981-ben (május 14.) volt az a nevezetes Balogh Edgár-est, amire olyan sokan emlékeznek. Ez nem is csoda, hiszen az előadást követő hozzászólások és kérdések bizony nagyon kemények voltak. Tóth Karcsi akkor bevallottan készült erre a hozzászólásra. Az est hangulatának illusztrálására érdemes felidézni az elhangzottakból. Balogh Edgár: "...Ez a híd szerep az, amelynek a logikája, történelmi logikája avatja a nemzetiséget szükséges európai támponttá... Nyilvánvaló tehát, hogy a román népnek a szocialistává válása, román szocialista nemzetté válása párhuzamosan halad a vele együtt élő nemzetiség szintén szocialista közületté váltódása, illetve fejlődése menetével. Ebben az értelemben a fogalomtisztázódás és a történelmi logika találkozik. Nekünk az a föladatunk és az a perspektívánk, hogy a szocializmusnak a kommunizmus felé való útján, amikor is majd a népek közelednek egymáshoz, a szocialista integráció országokat kapcsol egybe, nekünk lesz az a nagy szerepünk, hogy kétnyelvűségünkkel a román nemzetet s a magyar nemzetet például egybe kapcsoljuk..." Tóth Károly: "...Kiindulópont az, hogy itt a mi esetünkben két kultúráról van szó. A magyarság és a románság nem csupán nyelvben, hanem kultúrában is különbözik, ez a két kultúra nem csupán konkrét anyagi megjelenéseiben, hanem valahol szellemében is más, következésképp ez a híd szerep, ha az ember elméletileg próbálja végiggondolni, nagyon érdekes szintézisre vezethetne..." Karcsi hozzászólásában kitért a magyar iskolahálózat hiányosságaira, a magyar folyóirat- és könyvkiadás visszasságaira, a magyar történelem meghamisítására az iskolai tankönyvekben és a sajtóban, a kulturális lehetőségek lecsökkentésére és még sok egyéb problémára. Az eredeti (magnóra vett) szöveget végigolvasva ma már nem tűnik olyan veszélyesnek, de abban a korban, amikor a "homogenizáló" gépezet teljes gőzzel beindult, és minden ellen-megnyilvánuláshoz a szeku

jelenléte biztosította a keretet, bizony nagy egyéni bátorság kellett ahhoz, hogy mindezt valaki nyíltan kimondja. Ezen az estén még felszólalt Molnár János, Sall László, Zudor János is, akik úgyszintén nem kímélték az előadót, bármennyire is szándékában állt kibújni a válaszadás elől. A már élénken parázsló hangulatot Tőke Csaba próbálta nagyon okosan, nagyon értelmesen csillapítani, tompítani. Hogy ez mennyire sikerült, ítélje meg ki-ki saját maga, aki ott volt. Egy biztos, hogy ennek a körnek az emléke az akkor jelen levőkben nem halványodott. Másik szintén emlékezetes estét Robotos Imre tartotta 1981. december 11-én *Kritikai arányok és aránytalanságok* címmel. Érdekes, hogy a nagyváradi Fáklyában csak a meghívott vendégek szerepelnek (a temesvári Látóhatár művelődési kör). A körön Gaál Gábor értelmezéséről, újraértelmezéséről folyt a vita. Ennek kapcsán természetesen megelevenedtek a múlt, a közelmúlt és a jelen égető problémái. Robotos kemény kérdések záporába került, és ugyancsak kapkodta a fejét. Sajnos itt nincs lehetőség ezeket felidézni, de érdekes volna egyszer kiadni az Ady-kör dokumentumait, és abban helyet kaphatna ez a két (a Balogh Edgár- és a Robotos Imre-) anyag is teljes terjedelemben. E két anyag azért nem esett áldozatul a szeku "gyűjtőszünetedélyének", mert időközben a leírt anyagot Magyarországra mentették. Sajnos a többi felvett anyagot tudtommal a szeku elkobozta. Abban az időben vásároltam egy kis Grundig márkájú, de lengyel gyártmányú magnókészüléket. Igyekeztünk rögzíteni az Ady-kör minden anyagát. Tóth Karcsi időt és fáradságot nem kímélve leírta a szalagokról az előadásokat. Az Ady-körről nem lehet beszélni anélkül, hogy ne említsük meg a kör utáni találkozók, kötetlen beszélgetések. Abban az időszakban, amikor én jártam a körre (1980-1985) főleg Tóth Karcsiéknál gyűltünk össze egy-egy kör után, természetesen addig, amíg a szeku nem csapott le rájuk. Utána ezek az összejövetelek nagyon megritkultak. Néha Varga Gabiéknál beszélgettünk Molnár Gusztival, Mandics Györggyel és másokkal. Az ellenpontosok meghurcolása után már kevesebbet jártam a körre. Miután a kört beszorították a Fáklya szerkesztőségének keretei közé, úgy éreztem, ez már nem nekem való. Összességében a kör léte számomra létkérdés volt. Az ott lefolyt viták, a közönség és nem utolsósorban a barátok, a kör utáni beszélgetések erőt adtak ahhoz, hogy elviseljem a sanyarú mindennapokat, az ingázás terhét, a lélekölő, több órán keresztül várakozást az autóbuszra, télen az iskola tantermeiben levő dermesztő hideget, egy-egy pártvezető (mint Vinturache elvtárs) pöffeszkedő magatartását és kinyilatkoztatott baromságait. Én nagyon sokat kaptam az Ady-körtől, és ez nagymértékben meghatározta későbbi életemet is.

(Megjelent a *Bihari Napló* 1998. október 31 - november 1-i számában.)